

DOI: 10.33270/02263101.5

УДК 340.115

СОВА Маргарита*

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін Державного податкового університету

08200, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3190-7903>;

ДЕНІЖНА Світлана

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін Державного податкового університету

08200, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4671-2162>

Вплив цифрової етики на врегулювання онлайн-комунікації в ситуації кіберагресії

Анотація. Актуальність дослідження зумовлена порушеннями в цифровому середовищі норм і правил комунікативної онлайн-взаємодії та виявами антисоціальної поведінки у вигляді кіберагресії, що спричинено переосмисленням або запереченням загальноприйнятих етичних цінностей та принципів і завдає шкоди ментальному здоров'ю інтернет-користувачів. З'ясовано, що у зв'язку з певними властивостями спілкування в соціальних мережах (анонімність, дистанційність) нерідко відбувається зниження ступеня відповідальності інтернет-користувачів за порушення цифрової етики. Акцентовано на посиленні ролі захисту інтернет-користувачів від кіберагресії, яка може виявлятися в її різних видах – кібербулінгу, телефонному шахрайстві, мобінгу, тролінгу, флеймінгу, етнічній упередженості, дискримінації. Обґрунтовано необхідність регулювання онлайн-комунікації на засадах цифрової етики, знаходження ефективних інструментів протидії кіберагресії. У статті проаналізовано методологічні підходи до розвитку етичної та комунікативної компетентності користувачів. Узагальнено наукові позиції щодо запобігання та подолання виявів кіберагресії, психологічного тиску та маніпуляцій. Мета дослідження – здійснити методологічний аналіз впливу цифрової етики на врегулювання онлайн-комунікації в ситуації протидії кіберагресії. У дослідженні використано діагностичний інструментарій, що охоплював методики визначення рівнів етичної свідомості та комунікативних умінь, вивчення особливостей етичної спрямованості прийнятих рішень, тональності й емоційності онлайн-відповідей респондентів у потенційних ситуаціях кіберагресії. Результати дослідження виявили значущі позитивні взаємозв'язки між етичними виборами прийнятих рішень у ситуаціях протидії кіберагресії та субшкалами рівнів етичної свідомості. Встановлено слабкі позитивні зв'язки між такими показниками, як неетичний вибір висловлювань у конфліктних ситуаціях; доконвенційний рівень етичної свідомості; недостатній розвиток комунікативної компетентності респондентів. У висновках доведено, що цифрова етика в ситуаціях потенційної протидії кіберагресії безпосередньо пов'язана з особистісними характеристиками користувачів, зокрема: комунікативною компетентністю; справедливістю, орієнтованістю на самоцінність особистості; емпатією, усвідомленою саморегуляцією в напружених ситуаціях інтернет-середовища.

Ключові слова: цифрове середовище; етична свідомість; комунікативна компетентність; антисоціальна поведінка; прийняття рішень.

Історія статті:

Отримано: 12.03.2026

Прийнято: 16.04.2026

Опубліковано: 29.05.2026

Рекомендоване посилання:

Сова М., Деніжна С. Вплив цифрової етики на врегулювання онлайн-комунікації в ситуації кіберагресії. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2026. № 1 (31). С. 42–52. DOI: 10.33270/02263101.5

*Відповідальний автор

Вступ

В умовах соціально-політичних і воєнних конфліктів, економічної кризи та глобальних викликів сучасного світу в цифровому середовищі постійно збільшується кількість інцидентів, психологічно напружених ситуацій, виявів анти-соціальної поведінки в кіберпросторі. У цифровій повсякденності традиційну систему цінностей норм і правил нерідко переосмислюють, вона перестає діяти, що цілком закономірно посилює значення особистої безпеки користувачів та їх упередженості як захисту від завдання моральних збитків, посягання на суб'єктивний добробут і власність.

Притаманні онлайн-комунікації особливості, а саме: анонімність, дистанційність, брак достовірної інформації про співрозмовника, неможливість спостерігати емоційну реакцію жертви, збільшення кількості свідків, які можуть як допомогти, так і виступати проти жертви, цілодобовий доступ до спілкування та неодноразовість впливу в соціальних мережах, – можуть спричинити не лише порушення норм і правил цифрової етики, а й знижувати ступінь відповідальності людини за деструктивні вчинки в цифровому середовищі, за антисоціальні способи поведінки, до яких належить кіберагресія. Вияви кіберагресії спостерігаються в різних її видах, а саме: кібербулінг, телефонне шахрайство, кіберзагрози, мобінг, тролінг, флеймінг, етнічна упередженість, дискримінація. Найчастіше предиктором кіберагресії стають конфліктні ситуації як результат протилежно спрямованих, незбіжних інтересів, мотивів і суджень співрозмовників щодо певного дискусійного питання або проблеми.

За конфліктних обставин в мережі Інтернет окреслені вище властивості онлайн-комунікації та вияви кіберагресії призводять до виникнення ситуацій невизначеності та дезорієнтації користувачів у причинах інциденту й особистісних характеристиках співрозмовника, що ускладнює вибір стратегії поведінки та способу реагування на психологічний або економічний тиск, агресивні «цифрові вчинки».

На жаль, у ситуаціях порушення цифрової етики, що полягає у виявах кіберагресії, постають ризики безкарності й безвідповідальності за можливі негативні наслідки антисоціальної інтернет-поведінки.

Аналіз практики та цифрових «маніпуляцій», вияви деструктивної поведінки негативно позначаються на різних сферах психіки інтернет-користувачів, наприклад, на мотиваційній сфері, що може виявлятися в приписуванні співрозмовнику мотиваційних намірів; когнітивній – як прагнення маніпулювати на некомпетентності співрозмовника; емоційній, що спрямована на виведення співрозмовника зі стану психічної рівноваги.

Цифрові трансформації докорінно перетворюють свідомість сучасних людей, що привернуло

увагу дослідників до ролі цифрової етики як інструменту врегулювання принципів, норм і правил соціальної поведінки користувачів у процесі онлайн-комунікації (Vovk, 2025).

Науково-аналітичний огляд останніх досліджень і публікацій засвідчує посилення наукового інтересу українських і зарубіжних дослідників до порушеної проблеми. У наукових джерелах окреслено переваги й недоліки властивостей, притаманних комунікативній онлайн-взаємодії, – анонімності та дистанційності (Andriichenko, Blyzniuk, & Maistrenko, 2021). Адже, з одного боку, анонімність і дистанційність сприяють вільному вираженню власних поглядів і почуттів, а з іншого – можуть спричинити конфліктні ситуації та знижувати ступінь персональної відповідальності за здійснені неетичні вчинки (Hidenko, 2021; Kavka, 2021).

Водночас дослідники акцентують на значущості діагностування етичної спрямованості вибору прийнятих рішень інтернет-користувачами в напружених ситуаціях онлайн-спілкування, доцільності визначення рівнів розвитку їх етичної свідомості (Vanh, 2023) та комунікативних умінь (Protzenko, Chubina, & Dmytrenko, 2022) як інструментів протидії виявам кіберагресії. У цьому аспекті передбачено обґрунтування та вибір відповідного методичного комплексу, вивчення специфіки поведінки користувачів у цифровому середовищі на основі їх морально-етичних характеристик, пов'язаних з їх логікою комунікативної взаємодії та індивідуальними властивостями (Holcombe, 2022).

Актуальності набуває дослідження проблеми запобігання та подолання виявів антисоціальної інтернет-поведінки, що позначається на виникненні почуттів незахищеності, страху, гніву й інших негативних емоційних станів користувачів (Moskalova, & Chorna, 2021; Zych et al., 2020). Звідси постає питання знаходження способів запобігання порушенням норм і правил цифрової етики, вибору стратегії комунікативних дій та засобів саморегуляції емоційного стану в ситуації протидії кіберагресії.

Матеріали та методи

У цифровому середовищі створено особливу реальність, у якій переосмислюються і не діють усталені соціально значущі правила й етичні цінності взаємодії, проте виникають нові норми цифрової поведінки. Тому в науковому дискурсі пропонують різні методологічні підходи та способи врегулювання онлайн-комунікації, що містить ознаки кіберагресії та інших виявів антисоціальної поведінки. Фокус уваги дослідників зосереджується на обґрунтуванні можливості поєднання цінностей і норм цифрової етики, комунікативної компетентності користувачів під час онлайн-взаємодії в реальному та віртуальному просторах.

Прихильники морально-етичного підходу до реалій цифрової повсякденності зауважують, що застосування цифрових технологій у життєдіяльності сучасної людини зумовлює технологічне розширення особистості та перебудову її внутрішнього світу загалом. Відповідно змінюються рівні морального розвитку й особливості етичних принципів і суджень, а також обґрунтованість прийнятих рішень (Vanh, 2023; Shkvariliuk, 2026).

Тож користувачі соціальних мереж нерідко постають перед суперечливими зразками поведінки, які суттєво відрізняються від традиційних моделей, вирізняються психологічним тиском, виявами кібербулінгу й інших видів кіберагресії (Skarbez, Smith, & Whitton, 2021).

У складній ситуації невизначеності, відсутності уявлень про особисті характеристики агресивного співрозмовника інтернет-користувач постає перед вибором стратегії комунікативної взаємодії, доцільного способу реагування на деструктивну поведінку на основі оцінювання поведінкових альтернатив. Прикладами є: уміння змусити агресивного співрозмовника зробити поступки й надати позитивну відповідь, використовуючи знання психологічних механізмів людської поведінки та ефективні комунікативні техніки, спрямовані на вирішення інциденту на власну користь й ускладнення цього для іншої особи, а також нейтралізувати маніпулювання комунікатора до прийняття змінених рішень. У такій ситуації важливо обрати відповідь, спрямовану не на зміст конфлікту, а на психологічні особливості співрозмовника з метою змінення його поведінки у власних інтересах – «перехід на особистості».

Представники когнітивно-рефлексивного підходу до регулювання онлайн-комунікації (Voronkova, Kyvliuk, & Andriukaitene, 2023) концентрують увагу на значущості показників інтелектуального й особистісного потенціалу людини, особливостях її когнітивної сфери, здатності осмислити й оцінити власний досвід спілкування в складних життєвих ситуаціях, обирати оптимальні рішення під час розв'язання морально-етичних дилем, а також відповідального ставлення до цінностей та самоцінності особистості (Gonzalez-Alonso, Guillen-Gamez, & Castro-Hernandez, 2020).

У процесі аналізу інформації в конфліктних ситуаціях знижується рівень невизначеності, оскільки підвищується усвідомленість мети власного вибору та принципів прийняття рішення. Дослідники встановили, що між особливостями поведінки користувачів у непередбачених ситуаціях і рівнем морально-етичної свідомості створюються моделі прийняття рішення, які мають урегулювати суперечності онлайн-взаємодії.

З позицій представників когнітивно-рефлексивного підходу нездатність переносити етичні норми реального життя в цифрове середовище

спричинена недостатньою морально-етичною гнучкістю, що може спричинити вияви антисоціальних вчинків. Дослідження таких видів поведінки, як омана, шахрайство, крадіжка в інтернеті, розсилання спаму, засвідчило, що користувачі, які виявляють деструктивну поведінку, вирізняються моральною незрілістю та нездатністю передбачати наслідки своїх дій.

Встановлено, що особи, розвиток етичної свідомості яких знаходиться на недостатньому рівні, дотримуються етичних норм лише для уникнення покарання. І, навпаки, особи, які вирізняються високим (постконвенційним) рівнем морального розвитку й етичної свідомості (Kohlberg, 1984) та самоповаги (Gilligan, 1976), здатні усвідомлено управляти власною поведінкою та регулювати свій емоційний стан на основі універсальних етичних принципів. Вони з повагою ставляться до інтересів і цінностей іншої людини та її самоцінності.

З позицій адептів емоційно-емпатійного підходу на особливості етичної спрямованості вибору стратегії поведінки та прийняття рішення в напружених ситуаціях комунікативної онлайн-взаємодії безпосередньо впливає емоційна сфера (Lombard et al., 2020; Marin-Lopez, Zych, & Ortega-Ruiz, 2020). Привертає увагу виявлений авторами негативний взаємозв'язок між агресивною антисоціальною поведінкою та емпатією інтернет-користувачів. У цьому аспекті науковий інтерес становлять дослідження зв'язку кібербулінгу й емпатійної чуйності користувачів. Автори зазначають, що переслідувачі (агресори) вирізняються нижчим рівнем емпатійної чуйності, ніж жертви переслідування, які не залучені до кібербулінгу (Kavka, 2021; Koliada, 2023).

У контексті цього дослідження слід також зосередити увагу на регулятивно-правовому підході, прихильники якого пропонують застосувати правові способи регулювання поведінки в цифровому просторі, акцентують на необхідності дотримання норм інформаційної етики та цифрового громадянства. Представники цього підходу зауважують, що закономірний процес розвитку інформаційних технологій, соціальних і цифрових трансформацій, змін способів і якості життя, модифікації принципів і правил поведінки не зменшують ролі відповідальності за неетичні вчинки в цифровому середовищі, які варто відбудовувати на усвідомлених етичних принципах. Автори зазначають, що за відсутності усвідомленої поведінки та недотримання певних правил цифрової етики має бути застосовано правове регулювання, спрямоване на подолання дилеми інформаційного суспільства: свободи та відповідальності, технофобії та технораціоналізму, позиціонування особистості в реальному та віртуальному просторах (Vovk, & Blikhar, 2025; Sova, & Dienizhna, 2024).

Профілактико-ситуаційний підхід до врегулювання онлайн-комунікації спрямовано на

опанування етичних цінностей, принципів і норм поведінки в процесі профілактичних заходів, що має підвищити в користувачів рівень морально-етичної усвідомленості складної ситуації, сприяти прийняттю оптимальних рішень і забезпечити зниження виявів антисоціальної поведінки (Moskalova, & Chorna, 2021). Наприклад: у ситуації психологічного тиску (*argumentum ad hominem*) пропонують обрати один з варіантів відповіді: а) психологічний тиск (тобто надати негативну відповідь на вияви агресивної поведінки); 2) нейтральну відповідь або не давати відповіді взагалі (не використовуючи психологічний тиск, але й не вирішуючи конфлікт); 3) відповісти позитивно, повернути ситуацію до змістового обговорення (Baraldsnes, & Caravita, 2025).

Для підвищення усвідомленості вибору стратегії та способів поведінки в ситуації психологічного тиску або потенційної кіберагресії необхідно навчити користувачів переводити проблему в задачу, розв'язання якої потребує сформованих комунікативних умінь для прийняття оптимального варіанту відповіді та змістового виходу з проблемної ситуації (Kurepin, Samoilenko, & Batsurovska, 2025; Shahrour, Ananbh, & Dalky, 2023).

Отже, узагальнення методологічних підходів дає підстави стверджувати, що на прийняття етичних/неетичних рішень, моральну усвідомленість вчинків, управління поведінкою та емоційним станом у напружених ситуаціях цифрового середовища впливають різні сфери особистості користувача (мотиваційно-ціннісна, когнітивно-раціональна, емоційно-інтуїтивна, особистісна). Проте методологічне дослідження впливу цифрової етики на регуляцію онлайн-комунікації в ситуаціях кіберагресії належно не представлено в науковій літературі.

Засоби цифрової етики як інструменти протидії кіберагресії в умовах онлайн-комунікації будуть дієвими за наявності в користувачів етичної спрямованості під час прийняття рішень і сформованості комунікативних умінь, зокрема: афективно-комунікативних – з орієнтованістю на емоційний стан і спонукання співрозмовника (агресора); інформаційно-комунікативних, які допомагають раціональному усвідомленню під час вибору стратегії поведінки в напруженій ситуації та ефективному вираженню власних міркувань щодо предмета конфлікту; пізнавально-комунікативних, що сприяють об'єктивному оцінюванню ситуації психологічного тиску та кіберагресії.

Мета дослідження – виявити вплив цифрової етики на регулювання онлайн-комунікації в ситуації протидії кіберагресії.

Вибірку дослідження становили 40 здобувачів вищої освіти віком від 18 до 26 років.

Для проведення дослідження використано такий діагностичний інструментарій:

1. Методика «Chat Bot діагностики комунікативних умінь протидії психологічному тиску», що передбачає оцінювання етичної/неетичної спрямованості відповідей респондентів у реальному часі та рівня розвитку таких умінь, як розпізнавати маніпуляції та ефективно протистояти їм, застосувати техніки протидії психологічному тиску (погрози, вмовляння) і кіберагресії, захищати особистий простір під час онлайн-комунікації. Діагностичне обстеження за цією методикою здійснюють у форматі автоматизованого Chat Bot, який моделює діалоговий сценарій у реальних ситуаціях тиску та реагує на текстовий діалог у Telegram-боті.

2. Тест-опитувальник комунікативних умінь Л. Міхельсона, призначений для визначення рівня комунікативної компетентності респондентів на основі оцінки проблемних ситуацій та вибору способу поведінки з п'яти запропонованих варіантів.

3. Опитувальники Л. Колберга (1984) та К. Гілліган (1976) для оцінювання показників визначального типу етичних міркувань і рівнів етичної свідомості на підставі ціннісних орієнтацій та принципів, якими керуються респонденти під час аналізу проблемної ситуації – абстрактними правилами справедливості, ситуативним піклуванням про іншу людину, нормами соціального закону.

4. Текстова бібліотека TextBlob, застосування якої призначено для здійснення сентимент-аналізу тональності й емоційності відповідей опитуваних на ситуації потенційної кіберагресії з використанням Chat Bot.

Процедура вивчення передбачала оцінювання досліджуваних змінних у формі анонімного опитування на базі інтернет-платформи Google. Методологічний аналіз отриманих емпіричних даних здійснено з використанням інструментів первинної описової та непараметричної статистики. Для проведення математичних розрахунків використовували статистичні інструменти в пакеті програм Microsoft Excel 2010 та SPSS 23.0.

Результати та обговорення

Аналіз емпіричних даних за шкалою «Реакції на психологічний тиск (ПТ)» методики «Chat Bot діагностики комунікативних умінь протидії психологічному тиску» засвідчив, що здобувачі надали етично спрямовані позитивні (змістові) та нейтральні відповіді респондентів на проблемні питання. Негативних відповідей не було отримано. Показники виборів етичної спрямованості за результатами рішень змодельованих ситуацій провокаційного характеру оцінювали за розрахунками суми вподобаних альтернатив (табл. 1).

Таблиця 1

Етична спрямованість відповідей у ситуації психологічного тиску (критерій Вілкоксона)

№ з/п	Показники	Кількість респондентів n = 40		
		M	SD	Z-score
1	Негативна відповідь на ПТ	0,0	0,0	0,00
2	Нейтральна відповідь на ПТ	2,6	1,5	-3,13**
3	Позитивна відповідь на ПТ	1,4	1,3	3,09**
4	Загальне значення за спрямованістю виборів	7,0	1,4	2,71**

Примітка **: $-p \leq 0,01$

Кількісні показники рівнів розвитку комунікативних умінь здобувачів, згідно з отриманими відповідями на проблемні ситуації шкали «Спосіб протидії» (методика «Chat Bot діагностики комунікативних умінь протидії психологічному тиску»), свідчать про переважну кількість оптимальних виборів відповідей на потенційні ситуації мобінгу, а також про вияви емпатії та

толерантного ставлення до позиції співрозмовника з використанням вподобаних респондентами комунікативних умінь. Водночас виявлено високий показник відповідей-заперечень на провокаційні висловлювання під час онлайн-комунікації. У табл. 2 унаочнено показники комунікативних умінь, отриманих за допомогою Chat Bot.

Таблиця 2

Показники розвитку комунікативних умінь (Chat Bot)

№ з/п	Показники	Кількість респондентів n = 40		
		M	SD	Z-score
Комунікативні уміння (за шкалою «Спосіб протидії»)				
1	Висловлювання-повідомлення власної позиції	2,8	0,7	3,35**
2	Висловлювання-заперечення	3,8	0,6	3,50**
3	Емпатійне слухання (активне, пасивне)	2,4	0,7	2,78**
4	Загальне значення за всіма комунікативними уміннями	10,6	2,20	3,92**

Примітка : ** $-p \leq 0,01$

Узагальнення отриманих даних за тестовою методикою Л. Міхельсона дало змогу визначити «правильні» відповіді для кожного з п'яти видів ситуацій (на позитивні й негативні висловлювання, на прохання, підтримку бесіди, вияв емпатії), що засвідчує високий та достатній рівні

розвитку комунікативних умінь учасників. Проте виявлено й невизначеність комунікативних позицій, що засвідчує невпевненість і розгубленість певної частини респондентів у потенційно напружених ситуаціях спілкування (табл. 3).

Таблиця 3

Результати сформованості комунікативних умінь респондентів на основі вибору способів спілкування в проблемних ситуаціях (за методикою Л. Міхельсона)

№ з/п	Показники	Кількість респондентів n = 40		
		M	SD	Z-score
Комунікативні вміння в п'яти типах ситуацій				
1	Загальні значення КУ	75,1	12,2	2,70**
2	Відповідь на позитивні висловлювання	82,7	23,2	1,73
3	Відповідь на негативні висловлювання	65,4	18,9	2,52**
4	Відповідь на прохання	76,5	16,1	0,43
5	Підтримка бесіди	79,7	14,1	0,20
6	Вияв емпатії	71,1	17,1	3,36**

Примітка: ** $-p \leq 0,01$

Сентимент-аналіз тональності й емоційності відповідей опитуваних як складових комунікативних умінь під час протидії кіберагресії з використанням Chat Bot (за питаннями текстової бібліотеки TextBlob) засвідчив, що більшість респондентів висловлюють нейтральні відповіді агресивному співрозмовнику. Загальна забарвленість власних міркувань і почуттів респондентів щодо предмета конфлікту мала, відповідно,

нейтральний характер. Підтвердженням такого узагальнення є виявлений середній рівень інтенсивності виявів емоцій в напружених ситуаціях протидії антисоціальному «цифровим вчинкам» (табл. 4). Кількісна оцінка отриманих даних дає змогу передбачити, що вибір відповіді здобувачами в ситуації кіберагресії під час онлайн-спілкування значущо не пов'язаний з їх наявним емоційним станом.

Таблиця 4

Результати сентимент-аналізу тональності й емоційності відповідей респондентів на вияви кіберагресії в онлайн-комунікації

№ з/п	Показники	Кількість респондентів n = 40		
		M	SD	Z-score
1	Тональність відповідей	0,01	0,07	3,70**
2	Емоційність відповідей	0,05	0,09	0,95

Примітка : **– $p \leq 0,01$

Діагностику рівнів розвитку етичної свідомості (доконвенційний, конвенційний, постконвенційний) здійснено за шкалою «Справедливість» (L. Kohlberg) за такими показниками, як: етичний принцип під час прийняття рішення щодо виявів антисоціальної поведінки під час комунікативної взаємодії; дотримання етичних норм і правил під час спілкування; захист прав і рівність. Оцінка доконвенційного рівня передбачала аналіз інструментального обміну позиціями «ти – мені, я – тобі», орієнтирів на авторитет влади та вияв бути покараним; конвенційний рівень визначено на основі ставлення до соціального закону та порядку, урахування думки інших людей про себе, намагання вплинути на їх свідомість, щоб склалося позитивне враження про власну особистість; постконвенційний рівень вирізнявся прагненням дотримуватися як загальноприйнятих,

універсальних етичних принципів, так і персональних прав усіх учасників конфлікту.

Показниками за шкалою «Турбота» (Gilligan, 1976) є: морально-етична відповідальність, ступінь орієнтованості на інтереси іншої особи під час прийняття рішення, піклування про неї. На підставі цих показників за шкалою «Турбота» визначено відповідність таким критеріям, як: «Самозаклопотаність» – орієнтованість на себе, власні інтереси, позитивне ставлення до себе й інших людей; «Самопожертва» – усвідомлена орієнтованість на внутрішні цінності інших, захист їхніх прав; «Самоповага» – свідомий вибір між справедливістю і турботою на підставі цінностей, притаманних особистості.

Отримані дані аналізували із застосуванням інструментів описової статистики (критерій Уїлкоксона) в пакеті програм Microsoft Excel 2010 і SPSS 23.0 (табл. 5).

Таблиця 5

Описова статистика показників розвитку етичної свідомості респондентів

№ з/п	Показники	Кількість респондентів – 40			
		M	SD	min	max
1	Етична справедливість	2,16	1,08	0	4
2	Етична турбота	2,09	1,01	0	4
3	Неетична справедливість	0,18	0,39	0	1
4	Неетична турбота	0,55	0,56	0	2
5	Комунікативні вміння	75,10	12,20	35	98
6	Авторитет влади (доконвенційний рівень)	6,70	2,06	3	11
7	Обмін «Ти – мені, я – тобі» (доконвенційний рівень)	6,96	2,27	3	14
8	Орієнтованість на думку інших (конвенційний рівень)	8,67	2,08	3	13
9	Соціальний закон і порядок (конвенційний рівень)	8,48	2,54	4	14
10	Соціальний контакт (постконвенційний рівень)	11,55	2,20	7	15
11	Етичні принципи (постконвенційний рівень)	10,62	2,10	5	15
12	Орієнтованість на себе (самозаклопотаність)	9,00	2,11	3	15
13	Орієнтація на інтереси інших (самозаклопотаність)	10,72	2,20	5	15
14	Захист прав інших (самопожертва)	10,85	2,17	5	15
15	Емпатійна орієнтованість (самопожертва)	10,72	2,20	5	15
16	Орієнтованість на цінності (самоповага)	20,63	3,13	11	29

Кількісний і якісний аналіз отриманих даних дає змогу зіставити їх з попередніми результатами й підтвердити, що не всі респонденти досягли високого рівня розвитку комунікативної компетентності. Проте в понад половини опитаних комунікативні вміння розвинуті на достатньому рівні. Слід зауважити, що під час прийняття рішень у ситуації потенційної кіберагресії преважують етичні вибори студентів, домінують міркування постконвенційного рівня та показників самопожертви й самоповаги (Gilligan, 1976). Однак судження показників самозаклопотаності та доконвенційного рівня (авторитет влади, обмін «ти – мені, я – тобі»), на жаль, наявні.

Кореляційний аналіз наведених у табл. 6 показників дає змогу встановити значущі зв'язки між комунікативними вміннями респондентів й етичною спрямованістю відповідей в ситуації потенційної кіберагресії, а також між показниками особистісних і когнітивних характеристик здобувачів та їхніми етичними або неетичними виборами («Етична/неетична справедливість», «Етична/неетична турбота») у конфліктних ситуаціях онлайн-спілкування та субшкалами рівнів розвитку етичної свідомості (доконвенційний рівень, самопожертва, самоповага). Результати кореляційного аналізу відображено в табл. 6.

Таблиця 6

Взаємозв'язок етичної спрямованості відповідей та рішень у ситуаціях кіберагресії із субшкалами рівнів розвитку морально-етичної свідомості й комунікативних умінь респондентів

№ з/п	Показники	Етична справедливість	Етична турбота	Неетична справедливість	Неетична турбота
1	Комунікативні вміння	0,160	0,160	0,053	-0,239*
2	Влада авторитету (доконвенційний рівень)	-0,130	0,053	0,256*	-0,005
3	Обмін «ти – мені, я – тобі» (доконвенційний рівень)	-0,246*	0,120	0,081	0,236*
4	Захист прав інших (самопожертва)	0,236*	-0,161	-0,133	-0,088
5	Орієнтованість цінності (самоповага)	0,230*	-0,134	-0,266*	-0,048

Примітка : * $-p \leq 0,05$

Отже, здобувачі частіше обирають етичні рішення, рідше намагаються взаємодіяти з особами виключно з особистої вигоди. Респонденти толерантно ставляться до інтересів і цінностей інших людей та вважають, що всі мають право на захист власних цінностей і прав.

Однак випробувані, які частіше обирають неетичні рішення в потенційній ситуації кіберагресії, продемонстрували низький рівень розвитку комунікативних умінь, не завжди з повагою ставляться до цінностей інших людей. На їхню думку, порядок у суспільстві може бути забезпечений лише завдяки авторитету влади й управлінню силовими методами.

На підставі результатів кореляційного аналізу встановлено значущий зв'язок між здатністю здобувачів розпізнавати й аналізувати ознаки кіберагресії в пропонувані складних ситуаціях невизначеності, співвідносити їх з уявленнями про антисоціальну поведінку, моральну шкоду, психологічний тиск (мобінг), соціальні правопорушення, що можуть виникнути в процесі онлайн-комунікації.

Виявлений зв'язок між рівнями розвитку комунікативних умінь й етичної свідомості здобувачів засвідчує, що респонденти, які досягли високого рівня умінь встановлювати контакти, правильно орієнтуються в ситуації кіберагресії та краще уявляють, як себе поводити в непростих ситуаціях спілкування, щоб не нашкодити як собі, так і співрозмовнику.

Встановлено негативний зв'язок між етичними виборами стратегій поведінки та прийняття рішень і субшкалою доконвенційного рівня («ти – мені, я – тобі»), це дає змогу дійти висновку, що здобувачі частіше обирають етичні рішення, не намагаються взаємодіяти з людьми лише для власної вигоди або користі. У таких респондентів немає намірів ставити в пріоритет виключно власні інтереси, вони поважають цінності та позицію співрозмовників. Такі узагальнення щодо позитивного зв'язку між етичними виборами та показниками субшкал рівнів самопожертва та самоповага – «Захист прав інших» і «Свідоме врахування інтеріоризованих цінностей» унаочнено в табл. 6.

Отримані дані співвідносяться з дослідженнями макіавеллізму як предиктора маніпулятивної стратегії поведінки, де позитивний зв'язок з доконвенційним рівнем вказує на дотримання загальноприйнятих норм виключно з метою уникнення покарання. Негативний зв'язок з постконвенційним рівнем розвитку етичної свідомості за Л. Колбергом (1984) і самоповагою (Gilligan, 1976) свідчить про здатність до управління поведінкою на основі універсальних етичних принципів, як наслідок – поважним ставленням до цінностей іншої особи.

Слід зауважити про позитивний зв'язок між етичними рішеннями в ситуаціях неоднозначності та високим рівнем етичної свідомості, що дає змогу в процесі аналізу інформації знизити рівень невизначеності, оскільки формуються уявлення

про мету власного вибору й усвідомлюються принципи прийняття рішення.

Водночас унаочнені в табл. 6 показники співвідносяться з виокремленням в емпатії (як підвалини для прийняття етичного рішення за класифікацією K. Gilligan) не лише афективної, а й когнітивної складових.

Між неетичними виборами та низьким рівнем розвитку комунікативних умінь виявлено негативний зв'язок, що засвідчує, що недостатньо розвинуті навички спілкування можуть спричинити неетичні, деструктивні відповіді в потенційних ситуаціях кіберагресії. Встановлений позитивний зв'язок між неетичними виборами та субшкалами доконвенційного рівня – обмін «Ти – мені, я – тобі» та «Влада авторитету, боязкість покарань» вказує на прагнення респондентів, які обирають неетичний стиль відповідей у ситуаціях неоднозначності, частіше шукати особисту вигоду від спілкування та вважають, що порядок у суспільстві може бути забезпечений лише за допомогою сили та влади. Респонденти, які продемонстрували низький рівень етичної свідомості й не дотримуються етичних норм в інтернет-спілкуванні, допускають можливість порушень соціальних законів і правил, прагнуть будь-яким способом виправдати власні неадекватні вчинки.

Висновки

Результати методологічного аналізу дають змогу сформулювати такі висновки:

1. Аналіз методологічних позицій у науковому дискурсі зарубіжних та українських дослідників дає змогу акцентувати на значущості інтегрованого підходу до проблеми запобігання та подолання антисоціальної поведінки в цифровому середовищі, зокрема ролі цифрової етики як дієвого механізму регулювання онлайн-комунікації в ситуації протидії кіберагресії. Розуміння впливу цифрової етики на оптимізацію міжособистісної взаємодії за напружених обставин важливе для профілактики та корекції антисоціальної поведінки й знаходження способів розв'язання проблеми протидії кіберагресії в соціальних мережах. Теоретичне осмислення полілогу методологічних підходів надає можливість визначити показники, згідно з якими встановлено зв'язок цифрової етики з особистісними характеристиками інтернет-користувачів.

2. Використання обраного методичного інструментарію дало змогу обґрунтувати вплив цифрової етики на врегулювання онлайн-комунікації в умовах кіберагресії, зокрема завдяки встановленню зв'язків між етичною/неетичною спрямованістю відповідей респондентів на пропонувані проблемні ситуації та прийняттям рішень щодо вибору стратегії взаємодії, а також показниками особистісних характеристик учасників (рівнем етичної свідомості, комунікативних умінь, емпатії).

3. На підставі кількісного та якісного аналізу емпіричних даних зауважено, що здобувачі, які приймають етичні рішення, не прагнуть встановлювати комунікативні стосунки лише з намірами здобути певну вигоду, не ставлять у пріоритет лише власну зацікавленість, а й з повагою ставляться до інтересів і цінностей інших людей. Дотримання норм і правил цифрової етики дає змогу їм обґрунтувати власну позицію щодо предмета конфлікту (правильно сформулювати висловлювання або заперечити думку співрозмовника), усвідомлено здійснити регулювання комунікативної взаємодії, аргументовано обрати оптимальну відповідь на антисоціальні вчинки в цифровому середовищі.

4. Опанування комунікативних умінь, необхідних для врегулювання онлайн-спілкування з метою протидії кіберагресії, впливає на етичну спрямованість інтернет-користувачів. Здобувачі, які дотримуються норм і правил цифрової етики, продемонстрували високий та достатній рівні володіння комунікативними уміннями, краще орієнтуються в ситуаціях, що містять можливість кіберагресії або психологічного тиску, вирізняються ознаками їх вияву, обирають змістові відповіді, загальна тональність яких стає позитивною. Вони також розуміють, як правильно поводитися в складних ситуаціях, щоб не завдати шкоди ні собі, ні співрозмовнику.

5. Водночас у здобувачів, які обирали неетичні рішення в ситуаціях кіберагресії, виявлено доконвенційний рівень розвитку етичної свідомості. Такі здобувачі нерідко прагнуть отримати користь від онлайн-спілкування. На їхню думку, порядку в суспільстві можна досягнути лише завдяки авторитарному управлінню та імперативному стилю взаємодії. Ситуативний емоційний стан осіб студентського віку під час вибору відповіді в ситуації кіберагресії не впливає на зміну спрямованості відповідей.

Методологічний аналіз отриманих результатів дослідження дає підстави припустити, що дотримання цифрової етики, здатність до врегулювання онлайн-комунікації в ситуаціях кіберагресії, підвищення рівня комунікативної компетентності користувачів сприятимуть запобігання виявів антисоціальної поведінки в цифровому середовищі, зниженню показників неетичних рішень у напружених ситуаціях, що має стати метою подальших досліджень в окресленому напрямі.

Подяки

Немає.

Фінансування

Дослідження не фінансувалося.

Конфлікт інтересів

Немає.

References

- [1] Andriichenko, Zh., Blyzniuk, T., & Maistrenko, O. (2021). Digital etiquette and communications: trends and requirements of the present. *Economy and Society*, 34. DOI: 10.32782/2524-0072/2021-34-24
- [2] Baraldsnes, D., & Caravita, S.C. (2025). The Relations of Teacher Use of Anti-bullying Components at Classroom and Individual Levels with Teacher and School Characteristics. *International Journal of Bullying Prevention*. DOI: 10.1007/s42380-024-00284-z
- [3] Gilligan, J. (1976). Beyond Morality: Psychoanalytic Reflections on Shame, Guilt and Love. *Moral Development and Behavior: Theory, Research and Social Issues* (pp. 144-158). New York: Holt, Rinehart, Winston.
- [4] Gonzalez-Alonso, F., Guillen-Gamez, F.D., & de Castro-Hernandez, R.M. (2020). Methodological Analysis of The Effect of an Anti-Bullying Program in Secondary Education Through Communicative Competence: a Pre-Test–Post-Test Study with a Control-Experimental Group. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(9), DOI: 10.3390/ijerph17093047
- [5] Hidenko, Ye.S. (2021). Cyberbullying: violence on the social network. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series "Jurisprudentsia"*, 50, 26-29. DOI: 10.32841/2307-1745.2021.50.6
- [6] Holcombe, A. (2022). Ad hominem rhetoric in scientific psychology. *British Journal of Psychology*, 113(2), 434-454. DOI: 10.1111/bjop.12541
- [7] Kavka, O.M. (2021). Netiquette in social networks. *Transcarpathian Philological Studies. Uzhorod: Publishing House "Helvetica"*, 1(19), 166-170. DOI: 10.32782/tps2663-4880/2021.19.1.30
- [8] Kohlberg, L. (1984). *Essays on moral development*. (Vol. 2). San-Francisco: Harper & Row Publ.
- [9] Koliada, I.H. (2023). "Robinsons" of the digital world. *Cultural almanac*, 1, 121-126. DOI: 10.31392/cult.alm.2023.1.16
- [10] Kuriepin, V.M., Samoilenko, O.O., & Batsurovska, I.V. (2025). Cybersecurity of the digital educational environment as a component of the occupational and life safety system. *Society and national interests*, 11(19), 258-266. DOI: 10.52058/3041-1572-2025-11(19)-255-267
- [11] Lombard, F., Schneider, D., Merminod, M.M., & Weiss, L. (2020). Balancing emotion and reason to develop critical thinking about popularized neurosciences. *Science & Education*, 29. DOI: 10.1007/s11191-020-00154-2
- [12] Marin-Lopez, I., Zych, I., & Ortega-Ruiz, R. (2020). Relations Among Online Emotional Content Use, Social and Emotional Competencies and Cyberbullying. *Children and Youth Services Review*, 108. DOI: 10.1016/j.childyouth.2019.104647
- [13] Moskalova, L., & Chorna, V. (2021). Cyberbullying among students: a modern psychological problem. *Scientific Perspectives*, 12(18), 423-433. DOI: 10.52058/2708-7530-2021-12(18)-423-433
- [14] Protsenko, O., Chubina, T., & Dmytrenko, D. (2022). Ethics and information ethics in the communicative space of modern society. *Visnyk of Lviv University. Series "Philosophical and political studies"*, 44, 98-104. DOI: 10.30970/PPS.2022.44.1
- [15] Shahrou, G., Ananbh, N., & Dalky, H. (2023). The Role of Teacher-Student Relationship on Teachers'Attitudes Toward School Bullying: A Study from Jordan. *International Journal of Bullying Prevention*, 7, 242-252. DOI: 10.1007/s42380-023-00194-6
- [16] Shkvaryliuk, M.V. (2026). Digital ethics and media literacy as components of the online communication culture of higher education students. *Prospects and innovations of science*, 1(59), 1881-1890. DOI: 10.52058/2786-4952-2026-1(59)
- [17] Skarbez, R., Smith, M., & Whitton, M.C. (2021). Revisiting Milgram and Kishino's Reality-Virtuality Continuum. *Front. Virtual Real*, 2. DOI: 10.3389/frvir.2021.647997
- [18] Sova, M.O., & Dienizhna, S.O. (2024). International Experience of Legal Regulation of the Danger of Artificial Intelligence in the Realities of Wartime: the Ethical and Philosophical Aspect. *Philosophical and methodological problems of law*, 1(27), 45-57. DOI: 10.33270/01242702.45
- [19] Vanh, D. (2023). Digital culture: features and its main characteristics. *Current problems of philosophy and sociology*, 41, 15-21. DOI: 10.32782/apfs.v041.2023.3
- [20] Voronkova, V., Kyvliuk, O., & Andriukaitene, A. (2023). Evolution from active responsible citizenship to digital in the context of critical thinking: the experience of EU countries. *Humanities Studies*, 14(91), 23-34. DOI: 10.32782/hst-2023-14-91-03
- [21] Vovk, V. & Blikhar, V. (2025). Legal Regulation in the Information Space in the Context of Digital Humanism as Compensation for Non-Compliance with the Norms of Information Ethics and Digital Citizenship. *Philosophical and methodological problems of Law*, 1(29), 22-28. DOI: 10.3327/02252901.3
- [22] Vovk, V.M. (2025). Information ethics and security in the information space. *International humanitarian law and the foundations of security in times of armed conflicts: materials of the International Scientific and Practical Conference* (pp. 135-138). Kyiv: Kyiv. In-t Nats. hvardii Ukrainy.

- [23] Zych, I., Gomez-Ortiz, O., Fernandez Touceda, L., Nasaescu, E., Llorent, V.J. (2020). Parental Moral Disengagement Induction as a Predictor of Bullying and Cyberbullying: Mediation by Children's Moral Disengagement, Moral Emotions, and Validation of a Questionnaire. *Child Indicators Research*, 13. DOI: 10.1007/s12187-019-09670-2

Список використаних джерел

- [1] Andriichenko Zh., Blyzniuk T., Maistrenko O. Digital etiquette and communications: trends and requirements of the present. *Economy and Society*. 2021. Vol. 34. DOI: 10.32782/2524-0072/2021-34-24
- [2] Baraldsnes D., Caravita, S.C.S. The Relations of Teacher Use of Anti-bullying Components at Classroom and Individual Levels with Teacher and School Characteristics. *International Journal of Bullying Prevention*. 2025. DOI: 10.1007/s42380-024-00284-z
- [3] Gilligan J. Beyond Morality: Psychoanalytic Reflections on Shame, Guilt and Love. *Moral Development and Behavior: Theory, Research and Social Issues*. New York : Holt, Rinehart, Winston, 1976. P. 144–158.
- [4] Gonzalez-Alonso F., Guillen-Gamez F. D., de Castro-Hernandez R. M. Methodological Analysis of the Effect of an Anti-Bullying Program in Secondary Education through Communicative Competence: a Pre-Test–Post-Test Study with a Control-Experimental Group. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2020. Vol. 17 (9). DOI: 10.3390/ijerph17093047
- [5] Гіденко Є. С. Кібербулінг: насильство в соціальних мережах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспуденція»*. 2021. № 50. С. 26–29. DOI: 10.32841/2307-1745.2021.50.6
- [6] Holcombe A. Ad hominem rhetoric in scientific psychology. *British Journal of Psychology*. 2022. Vol. 113 (2). P. 434–454. DOI: 10.1111/bjop.12541
- [7] Кавка О. М. Нетикет у соціальних мережах. *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Т. 1 (19). С. 166–170. DOI: 10.32782/tps2663-4880/2021.19.1.30
- [8] Kohlberg L. Essays on moral development. San-Francisco : Harper & Row Publ, 1984. Vol. 2. 729 p.
- [9] Коляда І. Г. «Робінзони» цифрового світу. *Культурологічний альманах*. 2023. № 1. С. 121–126. DOI: 10.31392/cult.alm.2023.1.16
- [10] Курепін В. М., Самойленко О. О., Бацуровська І. В. Кібербезпека цифрового освітнього середовища як складова системи безпеки праці та життєдіяльності. *Суспільство та національні інтереси*. 2025. № 11 (19). С. 258–266. DOI: 10.52058/3041-1572-2025-11(19)-255-267
- [11] Lombard F., Schneider D., Merminod M. M., Weiss L. Balancing emotion and reason to develop critical thinking about popularized neurosciences. *Science & Education*. 2020. Vol. 29. DOI: 10.1007/s11191-020-00154-2
- [12] Marin-Lopez I., Zych I., Ortega-Ruiz R., Hunter S. C., Llorent V. J. Relations Among Online Emotional Content Use, Social and Emotional Competencies and Cyberbullying. *Children and Youth Services Review*. 2020. Vol. 108. DOI: 10.1016/j.childyouth.2019.104647
- [13] Москальова Л., Чорна В. Кібербулінг серед студентства: сучасна психологічна проблема. *Наукові перспективи*. 2021. № 12 (18). С. 423–433. DOI: 10.52058/2708-7530-2021-12(18)-423-433
- [14] Проценко О., Чубіна Т., Дмитренко Д. Етика та інформаційна етика у комунікативному просторі сучасного суспільства. *Вісник Львівського університету. Серія «Філософсько-політичні студії»*. 2022. Вип. 44. С. 98–104. DOI: 10.30970/PPS.2022.44.11
- [15] Shahrouf G., Ananbh N., Dalky H., Rababa M., Alzoubi F. The Role of Teacher-Student Relationship on Teachers' Attitudes Toward School Bullying: A Study from Jordan. *International Journal of Bullying Prevention*. 2023. Vol. 7. P. 242–252. DOI: 10.1007/s42380-023-00194-6
- [16] Шкварилюк М. В. Цифрова етика і медіаграмотність як складові культури онлайн-комунікації здобувачів вищої освіти. *Перспективи та інновації науки*. 2026. № 1 (59). С. 1881–1890. DOI: 10.52058/2786-4952-2026-1(59)
- [17] Skarbez R., Smith, M., Whitton, M.C. Revisiting Milgram and Kishino's Reality-Virtuality Continuum. *Front. Virtual Real.* 2021. № 2. DOI: 10.3389/frvir.2021.647997
- [18] Сова М. О., Деніжна С. О. Міжнародний досвід правового регулювання небезпеки штучного інтелекту в реаліях воєнного часу: етико-філософський аспект. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2024. № 1 (27). С. 45–57. DOI: 10.33270/01242702.45
- [19] Vanh D. Digital culture: features and its main characteristics. *Current problems of philosophy and sociology*. 2023. Vol. 41. P. 15–21. DOI: 10.32782/apfs.v041.2023.3
- [20] Воронкова В., Кивлюк О., Андрюкайте А. Еволюція від активного відповідального громадянства до цифрового в контексті критичного мислення: досвід країн ЄС. *Humanities Studies*. 2023. Вип. 14 (91). С. 23–24. DOI: 10.32782/list -2023-14-91-03

- [21] Вовк В., Бліхар В. Правове регулювання в інформаційному просторі в контексті цифрового гуманізму як компенсація недотримання норм інформаційної етики та цифрового громадянства. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2025. № 1 (29). С. 22–28. DOI: 10.33270/02252901.3
- [22] Вовк В.М. Інформаційна етика і безпека в інформаційному суспільстві. *Міжнародне гуманітарне право та основи безпеки у період збройних конфліктів* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6 лют. 2025 р.). Київ : Київ. Ін-т Нац. гвардії України, 2025. С. 135–138.
- [23] Zych I., Gomez-Ortiz O., Fernandez Touceda L., Nasaescu E., Llorent V. J. Parental Moral Disengagement Induction as a Predictor of Bullying and Cyberbullying: Mediation by Children's Moral Disengagement, Moral Emotions, and Validation of a Questionnaire. *Child Indicators Research*. 2020. Vol. 13. DOI: 10.1007/s12187-019-09670-2
-

SOVA Marharyta

Doctor of Pedagogy, Professor, Professor of the Department of Psychology, Pedagogy and Social Disciplines of the State Tax University

08200, 31 Universytetskaya St., Irpin, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3190-7903>;

DIENIZHNA Svitlana

PhD in Pedagogy, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Psychology, Pedagogy and Social Disciplines of the State Tax University

08200, 31 Universytetskaya St., Irpin, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4671-2162>

The Impact of Digital Ethics on the Regulation of Online Communication in Situations of Cyberaggression

Abstract. The relevance of the research problem is due to violations of the norms and rules of communicative online interaction in the digital environment and manifestations of antisocial behavior in the form of cyberaggression, which is caused by the rethinking or denial of generally accepted ethical values and principles and harms the mental health of Internet users. It was found that the degree of responsibility of Internet users for violations of digital ethics often decreases. This emphasizes the growing role of protecting Internet users from cyber aggression, which can manifest itself in its various forms - cyberbullying, telephone fraud, mobbing, trolling, flaming, ethnic bias, discrimination. The need to regulate online communication on the basis of digital ethics and find effective tools to combat cyber aggression is substantiated. The article analyzes methodological approaches to the development of ethical and communicative competence of users, necessary for making optimal decisions in stressful situations of uncertainty. It summarizes scientific positions on the prevention and overcoming of manifestations of cyberaggression, psychological pressure and manipulation. The significance of diagnostic examination of the ethical orientation of the choice of decisions made by Internet users in difficult situations of online communication, determination of the levels of development of their ethical consciousness and communication skills as tools for countering manifestations of antisocial acts in the digital environment, is argued. The purpose of the study is to conduct a methodological analysis of the impact of digital ethics on the regulation of online communication in situations of countering cyber aggression. The study used diagnostic tools that included methods for determining the levels of ethical awareness and communication skills, studying the features of the ethical orientation of decisions made, the tone and emotionality of respondents' online responses in potential situations of cyber aggression. The results of the study revealed significant positive relationships between ethical choices of decisions made in situations of countering cyber aggression and subscales of levels of ethical awareness. As a result of the correlation analysis, weak positive relationships were established between such indicators as unethical choice of statements in conflict situations; pre-conventional level of ethical awareness; insufficient development of communicative competence of respondents. The conclusions prove that digital ethics in situations of potential counteraction to cyber aggression is significantly related to the personal characteristics of users, in particular: communicative competence; fairness, orientation to the self-worth of the individual; empathy, conscious self-regulation in tense situations of the Internet environment.

Keywords: digital environment; ethical awareness; communicative competence; antisocial behavior; decision-making.